

Life forms

Learning from Corner

Christina Kvisthøj

Nordic Journal of Architectural Research

Volume 20, No 2, 2008, 14 pages

Nordic Association for Architectural Research

Christina Kvisthøj

The Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture, Copenhagen, Denmark

TOPIC: LANDSKAB OG LANDSKABSARKITEKTUR

Abstract:

The article invites the reader on a short guided tour through the ecological universe of the landscape architect James Corner. The text offers a close reading and interpretation of Corners written work along with examples of his practice. It pursues the question of how a concept of landscape may become a tool in a design process, which Corner terms 'finding as finding'. The predominant way to understand the tools at play in this process is to understand Corners concept of ecology. The concept extends beyond the biological and holistic towards a metaphorical understanding which covers a diverse set of tools for architectural practice. I use Corners own yet unspecified concept of the field frame as an accumulating container for the extensive idea of the life form. The life form in Corners perspective serves as a metaphor for the pictorial medium called the operational field is the pivot point of the field frame. It is the one metaphorical life form, which incorporates and

materialises the idea of the landscape, the architect and the working process as life forms. Corner sees it as a concrete and crucial tool in the design process. His montages in Taking Measures Across the American Landscape along with the competition entry for "The High Line" by his office Field Operations indicates how the field frame may be used in operation. In the article The Field frame serve as a tool by which to investigate Field Operation's project for The High Line in New York and shows how the field frame might serve as a tool in the process of finding and founding .

Keywords:

Landscape, design process, practice, James Corner, ecology, life, life form, strategy, effect, performance, instrumentality, montage, collage, The High Line, atmosphere, event space, landscape analyses, finding as founding

Livsformer' kan både betegne levende organismer og en formgivningspraksis som lader sig inspirere af de principper livsformerne implicerer. Denne artikel foretager en videreførelse af James Corners økologibegreb i et arbejdsredskab for arkitekten. Med den levende livsform som metafor generes et redskab som et afsæt og til videre udvikling for formgivningspraksis. Redskabet uddybes og eksemplificering i James Corner og Field Operations konkurrenceforslag til The High Line.

DEL 1: Landskab og formgivning

"Landskab" synes at have kapacitet til rumligt, begrebsligt og metodisk at kunne gennemtrænge det arkitektfaglige (Dorrian 2005). Baggrunden for læsningen af Corners arbejde er en dobbelt interesse i formgivningsprocessen og i hvordan "landskab" kan give processen et metodisk fundament. Landskab er først og fremmest det konkrete landskab, og landskabsundersøgelsen er fælles for formgivning af såvel landskaber som bygninger. Landskabets relation til formgivningsprocessen kan opstilles som to mulige tilgange. Enten som urbanismens diktum om, at programmet (eller funktionskravene) skaber stedet, sådan som det forfægtes hos f.eks. Koolhaas (Koolhaas 1978), eller som den suburbanisme, som er Marots polemiske modsvar, hvor stedet afføder programmet (Marot 2003). I konkrete projekter genkendes de to yderpunkter forenet i en situation, som rummer såvel et givet landskab med dets potentialer som en række programatiske ønsker og krav. I udviklingen af et projektforslag etableres et fornyet og bearbejdet landskab, der gerne på én gang skal forekomme rimeligt overfor det eksisterende og givende for det kommende. Men hvor Marots afsæt i stedet måske primært er med tanke på denne rimelighed overfor det eksisterende, er Koolhaas' afsæt i programmet med tanke på dét, som ligger ud over det programatiske forudsætningsmateriale, på det som med Hauxners ord leder til arkitekturen (Hauxner 2002:). I læsningen af Corner er fokuset på samme måde på, hvordan "landskab" kan bidrage til initiering af formgivningsprocessen.

Formgivningsmetode og redskaber – et designteorisk rids

I jagten på et metodisk afsæt orienterer formgivningspraksis sig i et omfattende terræn af potentielle tilgange og metoder til at anskue og undersøge landskabet. Det omfatter både

kunstneriske og kulturkritiske traditioner og rationel og demokratisk forvaltningspraksis, som stiller sig til rådighed som et metodisk afsæt for erkendelse, men som ikke nødvendigvis sigter på at initiere en formgivningsproces. Hvis målet for landskabsundersøgelsen på en gang er en fysisk forandrings- og formgivningspraksis er det afgørende en indstilling som er baseret på frihed og som ser og udvælger det som giver muligheder for produktiv handlen (Gadamer1995:78; Nørager1999:445; Dewey1980: 54). I den proces indgår også andre, både mentale, begrebslige og praktiske metodiske redskaber, som ligger ud over landskabsundersøgelsen. Det interessante er, hvornår og hvordan en landskabsundersøgelse går over i forslagsstillelse. Processen kan beskrives ved arbejdets faser (Engholm & Michelsen:144). Men den er måske i højere grad er en generel og mental proces. Capjon (Capjon 2004) beskriver konceptdannelsen eller idéudviklingen som en spejlet mental proces af læring og skabelse. Det springende punkt findes i overgangen mellem forståelse, hvor der etableres et mentalt billede af noget eksisterende, og tillige forestillingen om noget nyt, endnu ikke eksisterende. Denne konceptdannelsens overgang mellem eksisterende og nyt provokeres af input fra en erindringsbank, som redskaber af erfaringer og indsigter, som formgiveren har med sig. Schön (Schön 2002) beskriver fire konstanter, som nærmere uddyber, hvori dette form- og forslagsprovokerende redskab kan bestå. Redskabet beskriver en rolleformulering til forståelse af praktikerens opgave, derudover trækker arkitekten i projektudviklingen på et sæt af overordnede omspændende teorier samt på mere specifikke vurderingskriterier eller regler, som er grundlag for de valg, som træffes i projektudviklingen. Endvidere trækker praktikereren på et repertoire af kendte, egne såvel som andres, projekter. Repertoiret af eksemplariske modeller udgør dels en parallelverden, som det konkrete projektarbejde kan spejles i, dels angiver de et sprog og et medium som udviklingen af forslaget udspiller sig i.

James Corners landskabsundersøgelse

James Corners udtryk *finding as founding* indikerer, hvordan noget *fundet* i det eksisterende bliver *funderende* i en formgivningsproces og i et projektforslag. Både Corners "The Agency of Mapping" (1999d) og landskabsundersøgelserne i *Taking Measures Across The American Landscape* (1996a) beskæftiger sig explicit med

landskabsundersøgelsen. Med denne tekst forsøger jeg at tage to skridt videre ind i Corners arbejde efter de metodiske redskaber som Corner selv kredser om i sine tekster og efter en forståelse af hvordan redskaberne er i brug i formgivningsprocessen fra landskabundersøgelse til projektforslag. Hos Corner er økologibegrebet afsæt for at beskrive et sæt af metodiske redskaber i projektudviklingens formgivningsproces. Indblikket i de metodiske redskaber som genereres i Corners udforskning af økologibegrebet hjælper til at forstå princippet om finding as founding, sådan som det kommer til udtryk i James Corner og Field Operations projekt til The High Line.

Feltrammen

James Corner introducerer som nævnt begrebet the field frame, feltrammen, som betegnelse for arkitektens redskab i praksis (1999b:55). Feltrammen er et redskab, som egentlig hører hjemme hos en af landskabets andre praktikere, nemlig biologen. Biologens feltramme er inddelt i 100 felter, som lægges ned over et udsnit af det landskab, som skal undersøges. Når Corner kalder sit redskab for en feltramme, antyder han, at det er et redskab til brug i det praktiske feltarbejde. Rammen er et redskab som præciserer, forenkler og gør det muligt at håndtere den komplekse opgave med at undersøge landskabet og lade noget herfra udvikle sig i et forslag. Corner introducerer begrebet, men er ikke i sine tekster eksPLICIT omkring dets indhold og forfægter heller ikke, at der skulle være et sådant eksPLICIT metodisk redskab i tegnestuens projektarbejde. Men de mangeartede undersøgelser af økologibegrebet i Corners arbejde tilbyder overvejelser om det metodiske, som er så omfattende og komplekse at det frister til at foretage dét kondensat, som kunne kaldes feltrammen. Det må uvægerligt have en indflydelse på tegnestuens arbejde, både i kraft af Corners ståsted og som et resultat medarbejdere som rekrutteres fra Corners undervisningsprogram på University of Pennsylvania. Ideen om feltrammen, som et håndgribeligt redskab for arkitekten, danner baggrund for det følgende.

Feltrammen præciserer og forenkler biologens arbejde i felten. Foto. Søren Ugilt Larsen

DEL 2:

Vejen mod feltrammen

Ligesom hos flere andre samtidige arkitekter og landskabsarkitekter er det økologibegrebet, der former Corners forståelse af landskab som både begreb, fænomen og fagområde. I flere af Field Operations' projekter udtrykker retorikken i sprogbrug, billedreferencer og collager et reelt biologisk indhold med ambitioner om at skabe velfungerende økosystemer eller biotoper. Samtidig fungerer økologibegrebet som parallelbegreb til at forstå og håndtere kulturelle og urbane problematikker med en ambition om at skabe lignende velfungerende systemer af relationer mellem kultur og natur og systemer af mennesker i relation i deres omgivelser (1999c; 2001, Hill 2001; Corner & Allen 2001; FO 2002; FO 2003; 2003a; 2003b; 2006). Corners tegnestue Field Operations er hovedansvarlig for vinderforslaget i en konkurrence for en bypark på The High Line, en tidligere banestrækning på Manhattan i New York. High Line projektet udfolder en mere vidtgående og alternativ brug af økologibegrebet i form af et utal af referencer til liv og det levende i en yderligere forskubbelse af økologibegrebets betydning i en arkitektfaglig kontekst (Field Operations 2003). Denne videreførelse af økologibegrebet fra dets biologiske og videnskabelige betydning over dets holistiske og parallelle betydning på by- og samfundsmæssige problematikker til en mere abstraheret og metaforisk forståelse af begrebet genfindes i Corners skrevne arbejder. Cornes *metaforiske økologi* er et kreativt frigørelsesprojekt, hvor begrebets implicite evne til evolutionær transformation rettes mod udfordringerne for den arkitektfaglige praksis (1997:82,83,85,86,88,102,105; 1998a:34, 1999a:158; 2006:23). Det er udviklingen af den metaforiske økologi, som føres videre til en præciseret og forenklet model.

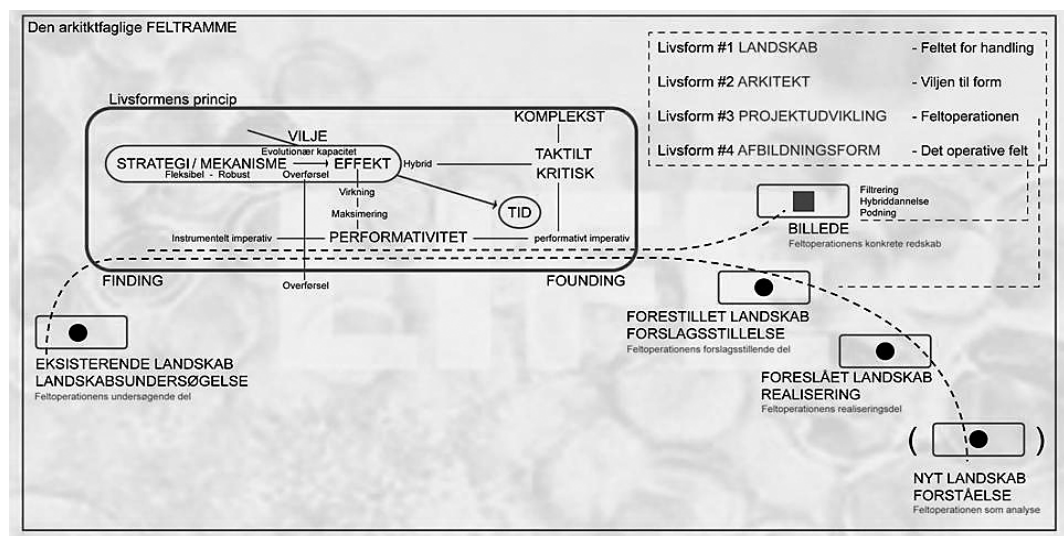
Landskab og liv

Udvikling af økologibegrebet baseres i det faktiske landskab og i haven som land-skabelse, som aktivitet, skabende proces og udfoldelse [1999a:159,162; 1998a:32,33; 1999a:25; 2006:33]. Landskab indbefatter i denne kontekst aktører, som interagerer og afstedkommer effekter over tid [1998c:26, 1999a:159,165; 2003b:63; 2006:29]. Aktører er både de kræfter, som virker i landskabet og en bevidst og handlende kraft, som virker på landskabet [1999a:159]. Landskabet forstås som grundlæggende levende og resultat af aktive livsprocesser [1997:81, 83, 86, 97, 102, 104, 105; 1998a:34; 1991b:161; 1992a: 249; 1999a:158; 2003b:61,63; 2004:34; 2006:28, 29, 31; Field Operations 2003]. I Corners optik kan landskab og arkitektens kreative arbejde forstås ud fra økologibegrebet, eller mere specifikt ud fra idéen om livet og det levende [1997:83,85,98; 1999a:158]. Idéen om det levende, livet, livsprocesserne og deres konsekvenser er Corners udgangspunkt i udviklingen af en kreativ, metaforisk økologi for landskabsfaget og -arkitekturen [1991b:161; 1992a:249; 1997:81,83,105; 2004:34; Field Operations 2003]. Det er udgangspunktet for den følgende læsning, som udfolder feltrammen.

Livsformens princip

Livsformens princip udgør en grundbyggesten, som Corner videreudvikler og applikerer på en række aspekter af den arkitektfaglige praksis. Livet udvikler sig ved, at en enkelt enhed kopieres og opformerer sig og ved, at der hele tiden produceres særligt tydelige, højere udviklede og hidtil ukendte livsformer. Livsformen er karakteriseret ved en bestemt proces, som

giver anledning til en *effekt*, som udvikles og forandres over tid [2004:34]. For at sikre livsformens succes i udbredelse og overlevelse, skal processen både være *fleksibel*, tilpassningsdygtig og i stand til at håndtere ændringer i omgivelserne og samtidig tilpas *præcis* og veldefineret for at være robust og modstandsdygtig [2004:32,34; 2003a:123; 2003b:63]. Livsformens princip indbefatter ikke alene strategiske processer, men i særdeleshed også konkret geometrisk form og fysisk materiale, de *livets efterladenskaber*, som er effekten af livsformens proces [1992b:164; 1997:101,102; 1998a:33; 2004:32, 34; 2006:28,32-33]. Den gensidige sammenhæng mellem den materielle form og de processer, der skaber og oprettholder den, at processen er vævet sammen med det taktile og det poetiske, forstås som et absolut imperativ for arkitekturen [1998a:33; 2006:28,32-33]. Overvejelserne om landskab som aktivitet, hvordan det virker, og hvad der virker på det, deler livsformens princip om, at de forskellige processer virker, giver tingene form og afstedkommer en effekt over tid [1999b:53; 2006:31]. Effekterne kan være en fysisk og materiel effekt, lige som det kan være en brugsmæssig og betydningsmæssig effekt. Princippet for livsformernes opståen og udvikling bygger på et anti-kaos princip og en tese om, at livet har en vilje til form [2004:34]. Livsformens evolutionære kapacitet, dens evne til skabelse og omskabelse af form, overføres dels på arkitektens indhold, dens fremtoning og kulturelle funktion, dels på arkitektfagets arbejdsproces og på arkitektens kreativitet i arbejdsprocessen. Brugen af livsformens princip som skematisk ramme muliggør en bevidst evolutionær udvikling, og arkitektens fremkaldelse af effekter forstås som en bevidst viljeshandling [2001:125].

En grafisk model af 'feltrammen'.
Illustration: Christina Kvisthøj

Effekt, performativitet og overførsel. Vilje og form

Livsformens evne til succes, dens *performativitet* (1999b:53), udbygger det skematiske princip yderligere med ønsket eller kravet om maksimering af effekter. Performativiteten har to aspekter. I den ene betydning er kravet om performativitet rettet mod maksimering af de effekter i projektforslagets landskab, der betragtes som det arkitektonisk relevante. Her er målet at maksimere både formmæssige, materielle, ideologiske og oplevelsesmæssige effekter (1992a:268; 1999b:53; 2004:34).

Landskabet performer her trefoldigt. Først ved et *taktilt aspekt*, som er en konkret og materiel effekt i organisering, struktur, rumlighed og materialitet (1999b:53, 1998a:33, 1997:82).

Derudover ved et *kritisk aspekt* i form af en bevidst ambition om, hvordan projektet virker på noget eller nogen og om projektets fornyende effekt på det liv, som udfoldes, og de betydninger som opstår (1997:83,100; 1999b:53). Det taktile og kritiske angiver at projektets strategi eller mekanisme må udmønte sig i både rumligt materielle forhold og i muligheder for aktivitet. Det udtrykker en ambition om, at arkitekturen på alle måder påvirker kropslig sansning og udfoldelse. Endelig performer landskabet ved dets *kompleksitet*, som både er den kompleksitet, som ligger i den skematiske fremstilling af livets princip, og i at effekterne optræder på flere niveauer.

En anden betydning af livsformens performativitet er rettet mod projektarbejdet og relateret til, hvordan livsformen performer i arbejdsprocessen. Det performative imperativ udgør her et *instrumentelt* imperativ og skal virke initierende for projektudviklingen og for realiseringen af forslaget (1999b:53; 2006:32). Idealet er en reciprocitet mellem det poetiske i landskabet og det instrumentelle i praksis (1996a:xii). Livsformens princip rummer et princip om overførsler (1999b:53,54; 2003b:63; 2006:29). Den primære overførsel sker ved, at livsformens strategi eller mekanisme overføres i en effekt, som kan være en fysisk og materiel taktile effekt eller en social og kulturel kritisk effekt (1997:82; 1998a:33; 1999b:53). Idet de taktile effekter i sig selv virker som aktør og igangsætter, sker der yderligere en overførsel til brug, oplevelse og betydning (2004:34; 1997:82; 2003b:61). Omvendt kan landskabets fysiske rumlighed og materialitet være en effekt af brug og aktivitet og overførslen går således den anden vej hvor det fysiske materielle er det som giver anledning til brugsmæs-

sige og betydningsmæssige effekter i projektet (1999:154). Denne reciprocitet mellem brug og materialitet understreger det komplekse aspekt (1996b:49; 2003c:13).

Projektudviklingsprocessen indeholder i sig selv en overførsel, beskrevet ved Corners udtryk "finding as founding". Udtrykket indikerer, at noget, som er fundet i det eksisterende, bliver fundament for det fremtidige altså hvordan stedet indvirker på projektforslaget (1997:98; 1998b). Den grundlæggende retningsgiver er, at det materiale som findes i en landskabsundersøgelse og som funderer projektforslaget i dets princip er en livsform, der virker i landskabet. Her dækker virkning direkte over, hvordan den fundne livsforms processer, kræfter og agenter virker i landskabet (1999a:165). Det instrumentelle imperativs krav om virkning er retningsgivende i udvælgelsen af livsformen og for, hvad der findes, bearbejdes og bliver funderende for et forslag.

Undersøgelsen og den fundne og udvalgte livsform må effektivt virke for arkitekten som initierende for overførslen fra sted til forslag og fra forslag til realisering (1998b; 1999b:53; 1999d:216; 2006:32). Samtidig er det performative imperativ retningsgivende, idet livsformen må have en virkning med kritisk og taktile potentiale, som kan overføres i et forslag, som afstedkommer en maksimering af effekter i landskabet (1999b:53). Projektforslaget er, forstået som en livsform, en effekt af forudsætninger og potentiale det aktuelle sted; en maksimering af stedets effekt på et forslag. Endelig afstedkommer hele projektudviklingen en overførsel fra et eksisterende landskab til et nyt.

Metaforiske livsformer

Livsformens udbyggede princip kan ses som metafor for en række aspekter i den arkitektfaglige praksis. Den er metafor for landskabet, både det mere eller mindre naturlige eller kultiverede foruden det forestillede og det, der præsenteres i projekter (1997:83,100,104,105). Den bliver i sig selv en metafor for den arkitektfaglige praksis (1999:158), både for undersøgelserne af et eksisterende landskab, for udviklingen af et forslag, og for forslagets realisering (1999a:165-166; 1997:81,82,100,104; 1999b:53; 1999a:160). Livsformen udgør endvidere en metafor for arkitekten, som selv er en livsform, en skabende kraft og en vilje til form i projektarbejdet, hvor der er en levende relation mellem arkitekt og landskab, som mellem en hvilken som helst anden organisme og dens omgivelser (1996c:7; 1997: 86,98; 1999a:158,

160; 1999b: 55; 2004:32,34). Endelig er livsformen metafor for den afbildningsform, som arkitekten bruger i projektarbejdet og i kommunikationen med andre, som integrerer og materialiserer alle andre livsformer (1991a:129; 1998c:23, 1999a:153, 1999d:217). Livsformens operative felt kan forstås ud fra principperne om hybriddannelse, filtrering og inokulation (podning), som er afledt af økologiens vokabular (1998a:34; 1999b:53,54). De er billeder på, hvordan det operative felt grundlægges i et konventionelt afbildningsmedium, som på én gang podes med og fungerer som legitimerende filter for alternative former. Herved opstår en ny hybrid eller syntetisk form, som er i stand til at fange livsformernes usynlige proces og synlige effekt (1999a:162,166; 1999b:53; 1999d:236; 1998a:35; 1997:104). Ideen om livsformen genfindes samtidig i begrebet *deixis*, som beskriver, hvordan billedet har og reflekterer sit eget liv og udviklingsproces (1992a:268,270-273).

Navngivning

Corner bruger flittigt økologiens vokabular i sin metaforik. Landskabet beskrives som et felt, *feltet for handling* (1999a:160; 2006:30; 2003b:60). Arkitekten indlemmes i økologiens vokabular ved personificeringen af viljen til form, der udviser en produktiv og meningsfuld poetisk aktivitet (2004:32; 1992a:268).

Afbildningsformen betegnes som et felt, og arkitektens redskab som det *operative felt* (1992a:267,268; 1998:22; 1999a:153; 2006:28). Endelig får projektarbejdet – selve handlingen – betegnelsen *feltoperation*. Feltoperationen dækker alle dele af den arkitektfaglige praksis, idet teori, forestillingsevne, tænkning, analyse, forslag og realisering iflg. Corner tilhører samme kreative proces (Corner 1998a:34), illustreret af de uadskillelige begrebspar *construing/constructing* og *finding as founding* (1998a:22; 1998b). En anden betegnelse for projektudviklingen og arkitektens teknik til at forestille sig og foreslå nye landskaber er den *eidetiske operation*, hvor det eidetiske refererer til idéers og forestillingers billedlige aspekt, og den eidetiske operation indbefatter afbildningsformen i det operative felt (1999a:162).

Feltrammen betegner det redskab, som får arkitekten til at forstå landskabet, sig selv og sit arbejde, sammenfattet i begrebet feltoperationen, og feltrammen bidrager således til forståelse af hvad feltoperationen er, hvilke aspekter den indbefatter, og hvordan processen udføres (1999b:55).

Redskabet feltrammen

Feltrammen anvendes ved, at arkitekten lægger rammen ned over feltoperationens *undersøgelsesdel* som en indramning af, hvordan landskabsundersøgelsen forstås og udføres. Hensigten er at forstå, hvordan, med hvilke midler og med hvilket blik eller indstilling, undersøgelsen udføres. Rammen lægges ned over det *eksisterende landskab*, som en indkredsning af, hvad landskabsundersøgelsen er rettet mod. Den er retningsgivende for, hvad der ledes efter, og for hvad der findes i landskabet, som har potentiale til at fundere forslaget. Dermed er den også retningsgivende for, hvad der *afbildes* i landskabsundersøgelsen. Feltrammen lægges ned over projektudviklingens *formgivningsproces*, som ramme for, hvordan projektforslagets udvikling forstås. Den lægges ned over *det landskab, som forestilles og foreslås* som ramme for, hvad projektets forslag er. Den er, idet livsformens princip foreskriver et principielt æstetisk register, retningsgivende for, hvad forslaget skal kunne, og hvad det skal indeholde. Dermed er den retningsgivende for, hvad der *afbildes i forslaget*. Feltrammen lægges efterfølgende ned over *realiseringen af projektet*, for at forstå principperne for, hvordan forslaget virkeliggøres. I det følgende lægges feltrammen ned over et projektforslag, The High Line.

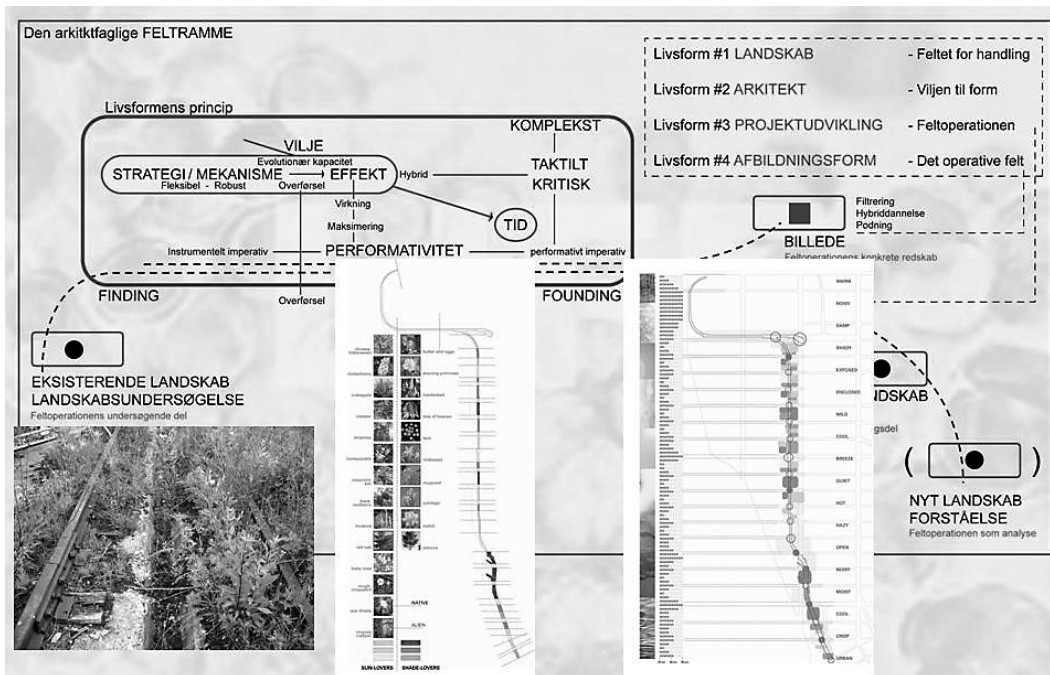
CASE:

The High Line – feltrammen i brug

James Corner er leder af tegnestuen Field Operations, som sammen med en række samarbejdspartnere vandt konkurrencen om at skabe en offentlig park på The High Line, en 10 meter bred og knap 2 km lang højbanekonstruktion på Manhattans vestlige side. Det vindende forslag udgøres af en første etape, som beskriver gruppens metode og visioner og en anden etape, som præsenterer et endeligt projektforslag (Field Operations 2003). Det følgende bygger på Field Operations konkurrencemateriale fra 2003 og på en samtale med landskabsarkitekt Lisa Switkin. Switkin er uddannet hos Corner på University of Pennsylvania, var med i udarbejdelsen af konkurrenceforslaget og har efterfølgende været sagsarkitekt på projektet (Switkin 2004).

Landskabsundersøgelsen

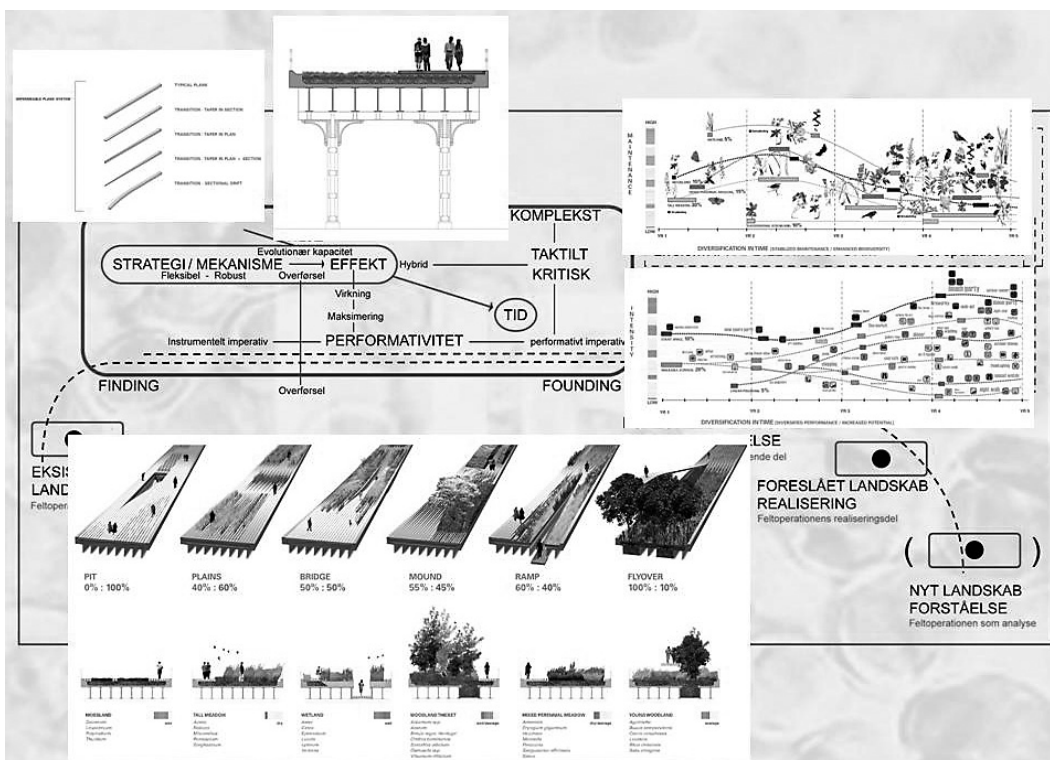
Hver af konkurrencens projektgrupper blev tilladt adgang til den privatejede og ellers nøje afspærrede banestrækning i ca. 1/2 time. Der

The High Line. Arbejds- og afbildningsmediet, det operative felt, reflekterer feltoperationens 'hvem', 'hvordan' og 'hvad'. Illustration: Christina Kvisthøj. Originalmateriale: Field Operations 2003

var således ikke megen tid til at praktisere idealforestillinger om eksperimenter. Feltoperationens undersøgelse af baneområdet havde form af en gåtur med registreringer i form af hurtige fotos "skudt" langs ruten. I tilskud til undersøgelsen foretog tegnestuen en serie undersøgelser langs banen baseret på kortmateriale og andre former for data. Her kortlagdes forskellige eksisterende kommercielle og rekreative interesser og aktiviteter

langs banen, infrastrukturelle forbindelser, bevægelsesmønstre bosætningsmønstre, parktyper m.v. Alt sammen velkendte undersøgelsesprincipper, langt fra kollagens idel om en levende og hybrid form. En undersøgelse nærmere idealformen kombinerede oplevede forhold langs banestrækningen med kort- og datastudier og viser forløb og positionering af rum afgrænset ved deres særlige oplevelsesmæssige karakteristika. Her afdækkes banes-

Landskabet, feltet for handling, forslagets 'hvad'. Del I Illustration: Christina Kvisthøj. Originalmateriale: Field Operations 2003

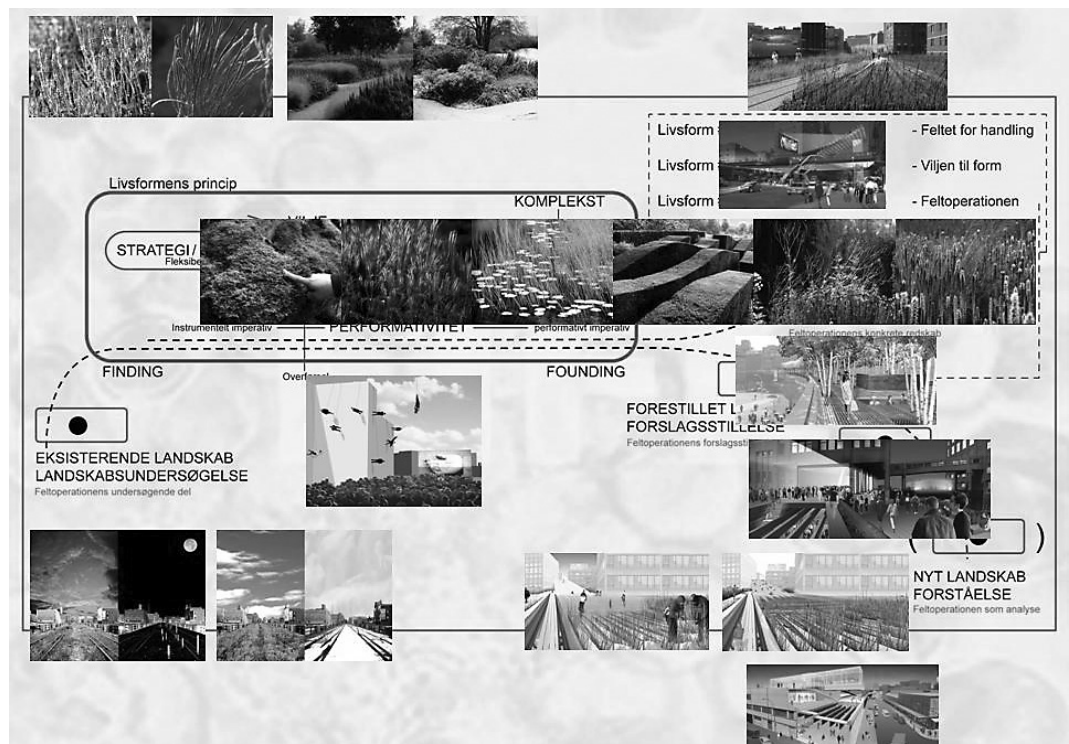
trækningen som en serie af forskellige mikro-klimaer i sammenhængen mellem de eksisterende forhold i form af eksisterende bygningers geometri, blæst, lys, lyd, vandopsamling og dræningsforhold og den rumlige fornemmelse, som disse forhold giver anledning til ved ophold på banen. En lignende undersøgelse afdækkede sammenhænge mellem lysforhold og de plante- og dyresamfund, de giver anledning til. De oplevede forhold indikerer, hvilke aktiviteter de enkelte områder kan give anledning til.

Forslaget

Projektetforslaget består i udvikling af belægningssystemet *Agri-techure*. Det er et planke-system bestående af enkelte elementer eller planker, som kan sammensættes på forskellige måder og tilpasses skiftende forhold langs banens forløb. Elementernes orientering og sammensætning giver varierende typer af overflader; såsom plantebede med mulighed for forskellige jordbunds-, vand- og dræningsforhold eller en lukket belagt overflade tilgængelig for færdsel og andre funktioner. Effekten af *Agri-techure* er en variation af geometriske rumtyper som hul, flade, bro, høj, rampe og elevation, som sammen med de eksisterende omgivende forhold af lys/skygge, blæst/læ, inde/ude giver anledning til en række varierende vækstbetingelser for planter og grundlag for aktiviteter. Belægningssystemet kan under-

støtte de enkelte rumligheders særlige karakter oplevet i bevægelsen gennem forløbet. Bevægelsen langs banen er begrænset til at være lineær, men *Agri-techure* systemets princip giver mulighed for at bevægelsen sker i varierende tempo, med den effekt, at samme rumtyper kan opleves forskelligt. Forløbet er undersøgt i tempoer fra kravlende over plæneklipping til skateboard og kørestol.

Belægningssystemet muliggør for eksempel at belægningen kan forsænkes, hvorved der kan etableres fordybninger til siddepladser, den kan fungere som rampe mod gadeplan eller løftes over områder, hvor der ønskes en overdækning. Formbarheden muliggør varierende bevoksningstyper fra vådområder, lav mosbevoksning, over højere bevoksninger som græseng, eng af flerårige stauder til høj ung skovbevoksning, og det muliggør så forskellige aktiviteter som markedsplads, spisested, musiktribune, dansegulv og områder for fordybelse i læsning, tegning eller spil. Effekten af belægningssystemet vises som to parallelle systemer, det ene viser aktiviteter og bevægelser og det andet viser dyre- og plantesamfunds udvikling over tid. I belægningssystemet agerer samme mekanisme som forudsætning for både menneske- og planteliv med en hybrid effekt, eller i ordets egentlige forstand, en syntetisk effekt på dyre- og planteliv og på det menneskelige, kulturelle liv. Det taktile aspekt omfatter en alt inkluderende sanselig fornem-

Landskabet, feltet for handling, forslaget 'hvad'. Del II
Illustration: Christina Kvisthøj.
Originalmateriale:
Field Operations 2003

melse givet ved varierende overfladestrukturer, lyde, lugte samt det visuelle. Tilsammen skaber det projektets atmosfære, der primært fremkommer af det plantemateriale, som belægningsystemet understøtter. Det, som i Cornes terminologi kaldes det kritiske aspekt omfatter de mange aktiviteter, som er integreret i banens forløb og i tilknytning til aktiviteter udenfor banen. Denne mangfoldighed giver anledning til udfoldelse af forskellige handlinger og bevægelsesformer i varierende hastighed og omtales som projektets 'event space'. Det er relateret til de skiftende aktiviteter og funktioner på strækningen og kritisk i den forstand at det manifesterer en særlig social og kulturel ambition.

Projektet foreslår en række udviklinger og ændringer over tid. Visse aktiviteter, f.eks. solnedgangskik, er knyttet til bestemte tidspunkter på døgnet, og indskrives dermed hele parkforløbet i en døgnrytme. Et af ønskerne til banens transformation har været muligheden for at skabe adgang til afgrænsede områder af parken om natten, med natklub og dansescene, hvilket ikke er muligt i Manhattans øvrige parker. Andre aktiviteter er knyttet til bestemte tidspunkter på året; til taksgiving, eller et område skifter mellem at danne ramme om en kunstig badestrand om sommeren og skøjtebane om vinteren. Andre aktiviteter er tilbagevendende begivenheder eller enkeltstående begivenheder som loppemarked, bryllupsceremonier, udendørs biografrestillinger eller ting, som er i løbende ændring; belægningssystemets etablering og plante- og dyresamfun

DEL3:

Det operative felt - refleksion af feltoperationen

Afbildningsformen i et projektforslag skal kunne fastholde og kommunikere landskabet, både et eksisterende landskab i en landskabsundersøgelse og et kommende landskab i et forslag. Den skal fange og rumme kompleksiteten i livsformens rumlige effekter af bagvedliggende formgivende kræfter, flere lag af informationer og emner og deres indbyrdes relationer og foranderlighed i udvikling over tid (1999a:165,166; 1998c:26). Det opfylder den selv i kraft af at have en hybrid eller syntetisk form, i betydningen sammensat og inkluderende (1999a:162,166). Samtidig skal afbildningsformen, forstået ud fra det instrumentelle, performative imperativ, virke frigørende for projektarbejdet og fungere som konkret, aktivt

instrument eller redskab i arkitektens kreative og poetiske tænkning i processen fra landskabsundersøgelse til forslag og realisering af et forslag (1992a:270; 1993:64, 66; 1998c: 26; 1999a:160,165,166; 1999b:53; 1999d:233, 2003d:11). Kollagerne i Corners store grafiske projekt Taking Measures Across the American Landscape kan ses som idealformen af det operative felt (1996a; 1996b: 47, 48; 1997:100; 1999a:167;1999d:248). Det operative felt reflekterer tre øvrige livsformer; viljen til form, som er arkitekten; feltoperationen, som er projektudviklingsprocessen og feltet for handling, som er landskabet.

Viljen til form i feltoperationen

Forståelsen af kortlægningen som skabende aktivitet, parringen af begreberne construe/construct, finding as founding samt plotning og ideogramming understreger feltoperationen som et hele, hvor undersøgelse allerede er forslag og strategien for realiseringen en del af forslaget (1992a:275; 1998a:22; 1998b; 1998d:228; 1999a:167). I afbildningen forenes undersøgelse og forslag, og billedet er på én gang markering og konkretisering af den overførsel, hvor undersøgelsens læsning flyder over i forslagsstillelsen (1992a:265,273). Kollagerne reflekterer arkitektens handlinger og blik i landskabsundersøgelsen, og de reflekterer tillige et ideal for hele feltoperationen, arkitekten og det landskab, som er feltoperationens objekt. Feltrammen implicerer, at arkitekten selv skal ses som en livsform. Landskabet er underkastet en steds-, person- og tidsbestemt iagttagelse og definering, og selv påståede objektive gengivelser er konstruktioner, som er et resultat af et partikulært engagement og af en bestemt hensigt (1992a:249; 1998c:23). Viljen til form og livsformens evolutionære kapacitet hentyder til det partikulære engagement, til arkitektens lyst, evne og forpligtelse til forslagsstillelse og til at bidrage med konkret fornyelse, som er indeholdt i projektudviklingen. Arkitekten er i sig selv en livsform i udvikling over tid og dermed bundet, men også befodret af den referenceramme eller det vokabularium, der er opbygget med erfaringen. Corner etablerer sin forståelse af arkitekten og undersøgelsen af landskabet på egne undersøgelser af en række kunstneriske og kulturkritiske operationer i landskabet samt – trods udtrykt skepsis – på mere hævdede faglige og videnskabelige metoder. Feltrammens instrumentelle imperativ pointerer, at formålet er at udæske metodernes

mulighed for at bidrage til egen metodeudvikling og styrke performativiteten i projektudviklingen.

Feltoperationen

Arkitekten i feltoperationen er en af de mange hybridformer, som flourerer i Corners univers. Grundlæggende er arkitekten i feltoperationen på én gang undersøgende og forslagsstillende; spørgende og svarende; intuitiv kunstnerisk og rationel videnskabelig (1991a:124; 1992b:163,164; 1992c:274-275; 1997:100; 1998a:33; 1996c:7; 1998a:34).

Undersøgelsesformen er på én gang direkte involveret, labyrintisk og synoptisk, panoptisk fra afstand (1996b:47; 2003c:13). Den er på en gang rettet mod den faktiske lokalitet og repræsentationer og data; på en gang uregleret slentrende, ufokuseret, ubevidst absorberet og metodisk analytisk fokuseret og bevidst (1991a:124; 1993:66; 1997:100; 1999a:154,155; 1999d:231). Den trækker på indsigter om hverdagens brug, på brugeren eller insideren og på omformerer eller outsideren; på det almenlydige og det partikulær; det faktuelle og det fiktive (1992a:249; 1997:94,100; 1998c:23; 1999a:155; 1999c:151,170; 2003c:10).

Idealformen af det operative felt er en hybrid afbildningsform (1992a:252; 1996a; 2003c:9). Den sammensmelter konventionelle, troværdige afbildninger og nybrydende afbildningsformer, som ellers kan forekomme abstrakte og mindre overbevisende (1992a:263; 1999b:53; 1998a:33; 1999a:162). I afbildningshandlingen og den evolutionære fremkomst af det operative felt podes eller besmittes konventionelle

afbildningsformer med alternative afbildningsformer. Det er især projektioner i form af planer og topografiske kort samt luftfotos, som udgør de konventionelle afbildningsformer. Podnings- eller smitematerialet er alt fra perspektiviske udsnit og fotos, diagrammer, tekst og andre visuelle kommunikationsformer, planer, snit, notationer, grafiske tegn og symboler, lys- og teksturforhold, ord og billeder (1992a:255-256, 260-261,274; 1993:66). De konventionelle former udgør et filter som sikrer de alternative formers effekt, forståelighed og anvendeligheden i praksis. Herved fremkommer en ny hybrid afbildningsform, som fanger og fastholder feltet for handling, landskabet forstået som en livsform.

Feltet for handling

Feltet for handling er en hybrid, idet landskabet dels forstås som handlende, levende og i udvikling, dels som genstand for feltoperationens handlinger, der lever og udvikler sig i feltoperationen. Landskabet som livsform er i sig selv en hybrid og spores som de strategier eller mekanismer, som er anledning til de umiddelbart oplevede rumlige effekter. I feltet for handling spores endnu en række hybridformer af natur og kultur, af det taktile i det materielle, det sanselige og det kritiske i aktiviteter og handlingsmønstre; af den reelle substans og idéernes forestillinger; af kvantitativt og kvalitativt; af det funktionelle, pragmatiske og det poetisk, æstetisk sanselige samt relationerne mellem dem (1992a:247; 1996a:121; 1996b; 1997:82,83,100,104; 1998a:32; 2003a:123; 2003c:9; 2004:32).

Feltoperationens undersøgelse giver en indsigt i sammenhænge mellem de kræfter og processer, som virker i landskabet og påvirker dets udtryk i form og materiale. Det blik, der vander rundt i landskabet, både det fænomenale og det repræsenterede, forsøger at finde svar på hvad, hvor, hvem og hvordan, som ligger bag det umiddelbare billede (2003c:10). Udfordringen er at afkode sammenhænge mellem effekter og deres anledning, og med denne viden om landskabets mekanismer og strategier at blive i stand til at virke på landskabet ved at manipulere ønskede udviklinger og effekter frem. Det instrumentelle potentiale i undersøgelsens afkast ligger både i den konkrete viden om de processer i landskabet, som virker på det rumlige fysiske udtryk og i kollagens konkrete fysiske materiale, som allerede rækker ind i selve forslagsstillelsen.

Corners kollager i "Taking Measures Across The American Landscape" kan ses som idealformer af det operative felt. Illustration: James Corner 1996.

Case: The High Line Revisited

Kompleksiteten i forslaget til The High Line er især knyttet til Agri-techure systemet., Agri-techure er i sig selv en mekanisme, som er fleksibel i sammensætningsmuligheder og systemet er tilpasningsdygtigt i forhold til de eksisterende betingelser og ønskede rumtyper. Kompleksiteten ligger endvidere i systemets evne til på én gang at understøtte at events og atmosfærer forekommer forskelligartede, og at de udvikles og skifter i varierende cykler. Agri-techure er en påvirkning af eksisterende livsformer, som reagerer på forandringen og tilpasser sig på forskellige måder, hvorved der opstår en ny situation.

Projektets forslag til et belægningsprincip rummer livsformens egenskaber, og effekten er det realiserede forslag. Det udviklede belægningsprincip er i sig selv egnet til en fleksibel realisering, idet systemet kan vokse successivt og uafhængig af en geometrisk afgrænsning. En del af konkurrenceforslaget er en kampagnestrategi for promovning af projektet. Det er en strategi for, hvordan offentlighedens opmærksomhed rettes mod projektet, idet projektets succes hos offentligheden og kommende brugere er en forudsætning for at skaffe finansiering til projektets igangsættelse. Startfasens succes, i form af en høj grad af brug, er betingelse for at tiltrække investorer og derigennem sikre hele projektets realisering og dets endelige succes. Strategiens udvikling over tid består i, som det første at lave en visuel promovning i form af store billedbannere, der er synlige fra gadeplan, for overhovedet at gøre opmærksom på banens eksistens og på planerne for udviklingen af et offentligt parkområde. Dernæst etableres nogle få steder med offentlig adgang til et begrænset område af banen og der arrangeres nogle få punktvisse begivenheder; vist med en reference til klatren på de omkringliggende huse, som skal sætte High Line parkens eksistens fast i offentlighedens bevidsthed. Først herefter etableres den første del af konstruktionen med adgang til de første dele af banen som parkområde. Dernæst følger etableringen af den resterende konstruktion i det tempo aktiviteterens succes giver mulighed for. Switkins beskriver, hvordan en del af spillet i forhold til at præsentere projektet for offentligheden er at sammenkæde det kvantitative med det kvalitative og at kunne argumentere med en pragmatisk, funktionel eller praktisk grund til at gøre noget, som har en ønsket rumlig effekt; hun må fremføre et fornuftigt argument som begrundelse for et ønsket poetisk udtryk (Switkin 2004).

DEL 4: Finding as founding

Undersøgelsen og afbildningen af mikroøkologierne på The High Line forekommer at være nærmest det operative felts idealform og det tydeligste led mellem undersøgelse og forslag. Det perspektiviske foto kan med feltrammen som redskab udæske livsformens principper. Fotoet dækker over en sammenhæng mellem belægningsens hårdhed og permeabilitet som en mekanisme af forskellige belægnings- jordbunds-, vand- og dræningsforhold og de forskelligartede betingelser for plantevækst og dyreliv, samt de forskellige muligheder for bevægelse, ophold og aktivitet og dermed varierende rumlige oplevelser, den afføder. Fotoet og kollagerne markerer noget eksisterende som søges fastholdt i de fremtidige forhold. Men det er ikke det konkret fundne i form af de eksisterende forhold i banens belægninger og

Agri-techure systemet er en materiel strategi til at skabe varierende rumtyper. Det taktile aspekt udspiller sig gennem de atmosfærer som plantematerialet fremkalder. Det kritiske aspekt udspiller sig gennem de begivenhedsrum som agritechturessystemet giver anledning til at skabe.

*Illustration:
Field Operations 2003*

*Feltoperationen omfatter projektets realiseringsdel. Forslaget indeholder en strategi for projektets realisering. Illustration:
Field Operations 2003*

Den sanseudfordrende atmosfæreologi udspiller sig bl.a. i referencerne til Olafur Eliassons værker.

Billedmateriale herfra bruges i kortlægningen af sammenhænge mellem mikroklimatiske forhold og rumlig atmosfære.

Illustration:

Field Operations 2003

de fundne planter, der bevares, men derimod det grundlæggende princip bag. Det som overføres i forslaget er et princip af bløde skift mellem forskellige rumtyper fra fast belægning til græsområder og træbevoksninger, hvor hårde overflader invaderes af planteliv med de atmosfærer som projektgruppen oprindeligt oplevede på turen ad banestrækningen. De eksisterende mikroklimatiske grundbetingelser kompletteres med Agri-techtur systemet og udgør en samlet mekanisme som anledning til varierende rumlige effekter. Agri-techtur princippet kan således ses som en uafhængig udefra kommende tilføjelse til det som er fundet i det eksisterende. Men med fotoets markering af det samme belægnings-begronings princip, som er Agri-techtur systemets, kan belægnings-begronings princippet ligesom mikroklima-atmosfæresystemet ses som en livsform fundet i det eksisterende.

Forslaget låner af principper i det eksisterende, idet Agro-techtur elementerne er en ny mekanisme, som mimer og erstatter det eksisterende, og giver mulighed for en bevidst og kontrolleret manipulation og styring af mekanismen og dens effekter. Fundene parres således, at de tilsammen udgør en palet af indsigter om relation mellem klimatiske, topografiske og hydrologiske betingelser, de plante- og dyresamfund, som de understøtter og den oplevede rumlige fornemmelse, som er redskaber i projektudviklingen og genfindes i forslaget.

Konklusion - Fundamenter for forslag

Den tætte læsning fra Corners tekster over i et ganske fyldigt og omfattende bud på feltrammen er interessant for så vidt ønsket er en indsigt i Corners omfattende og elastiske økologibegreb. Men det er måske et mindre komplekst udtræk af Corners arbejde, der har potentiale, som et generelt arkitektfagligt metodisk fundament.

Landskabsundersøgelsen er det mest grundlæggende niveau. Corners mapping og plotting indikerer en stor grad af handlefrihed. Men i projektudvikling er det nødvendigt at udvælge det materiale som føres videre fra finding til founding. Her tilbyder den omfattende livsformmetafor et anvisende princip med en grad af frihed og som ikke giver direkte anvisninger for arkitekturen. Det er en nødvendig anvisning af hvordan landskabet forstås, hvad der ses efter, og hvad der udvælges og kan overføres og kondenseres i et forslag. Ud over det fundne fra stedet, dækker livsformens princip også noget, en tilsætning, som i forslaget kommer et andet sted fra. Den understreger, at det fundne både må være arkitektonisk relevant og tjene et æstetisk rumligt og et kulturelt arkitektonisk mål og virke instrumentelt som initierende for projektudviklingen.

Livsformens princip gælder ikke bare i udvælgelsen af en opgave- og stedsspecifikt finding, men tillige i udvælgelsen af de projekter og faktiske landskaber, som indgår i det erindringsbankens vokabular, som projektudviklingen trækker på. Livsformens principielle æstetiske register af effekter og deres anledning manifesterer sig i High Line projektet i en "atmosfæreologi", som et vokabular af effekter, i form af konkrete rumlige og æstetiske udsagn, atmosfærer med en egen oplevelsesmæssig æstetik. High Line projektet udfolder den sanseudfordrende atmosfæreologi i referencerne til bl.a. Olafur Eliassons værker, Piet Oudolfs beplantninger og Diller Scofidio + Renfro's arkitektoniske ruminstallationer. Således udspiller livsformmetaforen sig gennem atmosfæreøkologien i en samling af eksemplariske forskifter som endnu et muligt metodisk fundament for arkitekturen.

Arbejdet er tidligere præsenteret på konferencen "Landskab07" afholdt af Nordisk Arkitekturforskning under titlen "Livsformer. En læsning af økologibegrebet hos James Corner" som er tilgængelig på konferencens hjemmeside "www.aarch.landskab07". Materialet præsenterer en mere uddybende læsning af Corners økologibegreb.

AUTHOR

Christina Kvisthøj

Ph. D.-student

The Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture,
Copenhagen, Denmark

christina.kvisthoej@aarh.dk

LITERATURE

- CAPJON, Jan (2004): *Trial-and-error-based innovation. Catalysing shared engagement in Design Conceptualisation*, Arkitekthøgskolen Oslo
- CORNER, James (2006) "Terra Fluxus". In Waldheim, Charles (ed.): *The Landscape Urbanism Reader*, pp 21-33. Princeton Architectural Press
- CORNER, James (2004) "Not unlike life itself". *Harvard Design Magazine*, Fall/Winter 2004 pp 32-34
- CORNER, James (2003a) "Horizontality: Spreads and Densities in the Emergent Landscape", *Lotus International*, nr. 117 pp 116-123
- CORNER, James (2003b) "Landscape Urbanism". In Mostafavi, Mohsen & Ciro Najle (Eds.): *Landscape Urbanism. A Manual for the Machinic Landscape*, pp 58-63. AA Publications, London
- CORNER, James (2003c) "The Aerial American Landscape". I McLean, Alex S.: *Design on The Land. Exploring America form the Air* p 9-13, Thames & Hudson, London, New York
- CORNER, James (2001) "Landscaping". In Daskalakis, Georgia, Charles Waldheim & Jason Young (Eds.): *Stalking Detroit*, p 125. Actar Editorial
- CORNER, James (1999a) "Eidetic Operations and New Landscapes". In Corner, James (Ed.): *Recovering Landscapes. Essays in Contemporary Landscape Architecture*, pp 153-169. Princeton Architectural Press
- CORNER, James (1999b) "Field Operations", *Architectural Design*, 1999 July-August 7-8 pp 52-55
- CORNER, James (1999c) "Suburban landscapes", *Casabella* 673/674 dec. 1999/jan. 2000 p 151
- CORNER, James (1999d) "The Agency of Mapping". I Cosgrove, Denis (Ed.): *Mappings*, Reaktion books, London pp 213-252
- CORNER, James (1998a) "The Landscape Project". I Crandell, Gina & Heidi Landecker (Eds.): *Designed Landscape Forum 1*, p 33-36. Spacemaker Press, Washington DC
- CORNER, James (1998b) "Finding as Founding. An Exercise in Speculative Cartography", workshop kompendium maj 1998, Kunstakademiets Arkitektskole (uudgivet)
- CORNER, James (1998c) "Operational Eidetics. Forging New Landscapes", *Harvard Design Magazine*, 1998 Fall pp 22-26
- CORNER, James (1997) "Ecology and Landscape as Agents of Creativity". In Thompson, George F. & Frederick R. Steiner (Eds.): *Ecological Design and Planning* pp 81-108. John Wiley & Sons, New York
- CORNER, James & Alex MacLean (1996a): *Taking Measures Across the American Landscape*. Yale University Press, New Haven & London
- CORNER, James (1996b) "Paradoxical Measures: The American Landscape", *Architectural Design*, vol. 66 no 11/12 November-December 1996 pp 46-49
- CORNER, James (1996c) "Landscape Matters". In *On Landscape Architecture. Essays* p 4-17. GSD News, Harvard Graduate School of Design 1996 Fall
- CORNER, James (1993) "Projection and Disclosure in Drawing", *Landscape Architecture*, May 1993 vol. 83 no5 (83:5) pp 64-66
- CORNER, James (1992a) "Representation and Landscape. Drawing and Making in the Landscape Medium", *Word and Image* 1992 vol. 8 no. 3 July-September pp 243-275
- CORNER, James (1992b) "Landscape as Question", *Landscape Journal*, fall 1992 vol. 11 no. 2 pp 163-164
- CORNER, James (1992c). "Representation and Landscape (1992)". I Swaffield, Simon (Ed.): "Theory in Landscape Architecture. A Reader" University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2002 p144
- CORNER, James (1991a) "A Discourse on Theory II: Three Tyrannies of Contemporary Theory and the Alternative of hermeneutics", *Landscape Journal*, fall 1991 vol. 10 no 2, pp 115-133

- CORNER, James (1991b) "Critical Thinking and Landscape Architecture", *Landscape Journal*, fall 1991 vol. 10 no. 2 pp159-161
- CORNER, James & Stan Allen (2001) "Emergent Ecologies". I Czerniak, Julia (Ed.): *Downsview park Toronto*. Harvard Design School, Prestel, Munic, London, New York 2001 p 58-65.
- DEWEY, John: (1980); *Art as Experienced*, Perrigee Books, New York (1934)
- DORRIAN, Mark (2005); "Architecture's cartographic turn". I Frederic Pousin *Figures de la ville et construction des savoirs*, Paris, pp 61-72
- ENGHOLM, Ida & Michelsen, Anders (2000); *Designmaskinen*, Gyldendal, København
- FIELD OPERATIONS (2002) "Lifescape. New Yorks New Parkland", Tegnstuens konkurrenceforslag, ikke udgivet. Dele heraf er tilgængeligt på http://www.nyc.gov/html/dcp/html/fkl/fkl_index.shtml
- FIELD OPERATIONS (2003) "What will Grow Here?", Competition Entry, The High Line, Manhattan New York, Field Operations. Tegnstuens konkurrenceforslag fase 1+2, ikke udgivet. Dele heraf er tilgængeligt på: www.thehighline.org
- GADAMER, Hans-Georg (1995); "Det betænkelige ved den æstetiske bevidsthed" i Jørgen Dehs (red.); *Æstetiske teorier*, Odense Universitetsforlag, Odense
- HAUXNER, Malene (2002); "Om at føje nyt til et landskab", dsr, KVL
- HILL, Kristina (2001); "Urban Ecologies: Biodiversity and Urban Design". I Czerniak, Julia (Ed.): *Case: Downsview park Toronto*. Harvard Design School, Prestel, Munic, London, New York 2001 p 90-101.
- KOOLHAAS, Rem (1978); *Delirious New York: A retroactive Manifesto for Manhattan*, Academy Editions, London
- MAROT, Sèbastien (2003); *Suburbanism and the Art of Memory*, Architectural Association, London
- NØRAGER, Troels (1999); "Frankfurterskolen", i Birgitte Rahbæk (red.) *Når mennesket undrer sig. Vestlige tanker gennem 2500 år*, Centrum, Viborg, pp 438-450
- SCHÖN, Donald (2004 org. 1983) *Den reflekterende praktiker. Hvordan professionelle tænker når de arbejder*, Klim, Århus.
- SWITKIN, Lisa (2004). Samtale med Lisa Switkin, Field Operations, New York 2004. Ikke publiceret